

Az élet vize

Böszörményi László

Az elmélyült szellemi tevékenységben, mindenekelőtt a modern meditációban¹, de a legtöbb művészi tevékenységben is megtapasztalható a tudat "folyékonysága", folyamatos áramlása. E tapasztalás kísérő jelensége, hogy a lélekre megtisztító hatása van, mintha tisztító és gyógyító fürdőt vett volna egy szent folyamban. Számos nép meséjében, valamint az Ó- és Újszövetségben is találhatunk utalásokat arra, hogy ez a lehetőség nagyon régóta megvan mint ígéret, amelyet a modern embernek módjában állna valósággá tennie - azáltal, hogy elfogadja a feléje és rajta átáramló szellemiséget.

"Volt egyszer egy király, akit betegség támadt meg, és senki sem hitte, hogy kilábal belőle." Így kezdődik "Az élet vize" c. mese a Grimm gyűjteményből. Miben áll a király betegsége? Ez úgy tűnik, nagyon egyszerű: Ha csak az élet vize tudja meggyógyítani - amint ezt a meséből megtudjuk -, akkor betegsége nyilván az élet vizére való szomjúságban áll.

A modern ember könnyen magára ismerhet ebben a szomjazó királyban. Tudatában szétvált az igazság és a valóság (a gondolkodás és az érzékelés), az egyén és a világ, a megismerés jelene és múltja. Amit gondol vagy képzelsz, nem érzi valóságnak (nem "kézzel fogható" valóság), amit érzékel, önmagában érthetetlen számára (ki kell egészítenie gondolkodással). Minden gondolatban szomjazik a mögötte megbúvó valóságra és minden észleletben a hiányzó igazságra. És akár gondol, akár észlel, hiányzik belőle a tiszta, nem önmagára, hanem a megismerés tárgyára vonatkozó, abból feléje áramló, "megismerő" érzés. Minden megismerésében szomjazik erre az igazi érzésre, aminek halvány visszfénye, utolsó morzsája a gondolkodást kísérő evidencia-ézés és az érzékelést kísérő valóság-ézés. És végül, az ember minden találkozásában szomjazik a szeretetre. Az emberi találkozások egyre inkább egymás használására, kihasználására redukálódnak, holott nyilvánvaló, hogy minden emberi találkozás egyetlen értelme az egymás iránti szeretet lehetősége.

A mesebeli királynak nincs már igazi hatalma, saját idősebb fiai sem szolgálnak neki igazán, nem úr már a háznál. Az egyetlen, aki megmentheti, legkisebb fia. A modern ember sem ura se gondolkodásának, se érzékelésének és legkevésbé érzéseinek. Akarata nem érvényesül - úgy tűnik, mintha nem is lenne saját akarata. Az egyetlen ami megmenthetné az lenne, ha elküldené figyelmének, akaratának utolsó szabad maradékát, "legkisebb fiát" a gyógyító víz keresésére. A mesében a legkisebb fiú el is megy és - nem kis bonyodalmak és nehézségek árán - el is hozza az élet vizét. Lehet ezt komolyan venni? Mond ez valamit a modern embernek? Mindenestre az erről szóló híradások nagyon régre nyúlnak vissza:

¹ ld. Georg Kühlewind A Normálistól az Egészségesig c. könyvében, valamint a szerző Modern Meditáció c. írásában (Gegenwart Nr.5 1996, 40-43).

Ézsaiás 58,3-9,11:

"... Ímé, böjtölésetek napján kedvteléseket űzitek, és minden robotosaitokat szorongatjátok. Ímé perrel és versengéssel böjtöltök, és sújtotok a gázságnak öklével; nem úgy böjtöltök mostan, hogy meghallassék szavatok a magasságban.

Hát ilyen a böjt, amelyet én kedvelek, és olyan a nap, amelyen az ember a lelkét gyötri? Avagy ha mint káka lehajtja fejét, és zsákot és hamvat terít maga alá: ezt nevezed-e böjtnek és az Úr előtt kedves napnak?

Hát nem ez-e a böjt, amit én kedvelek: hogy megnyisd a gonoszságnak bilincseit, az igának köteleit megoldjad, és szabadon bocsásd az elnyomottakat, és hogy minden igát széttépjetez?

Nem az-é, hogy az éhezőnek megszegd a kenyeret, és a szegény bujdosókat házadba bevigyed, ha meztelent láatsz, felruházzad, és tested előtt el ne rejtss magadat?

Akkor felhasad, mint hajnal a te világosságod, és meggyógyulásod gyorsan kivirágzik, és igazságod előtted jár; az Úr dicsősége követ. Akkor kiáltasz és az Úr meghallgat, jajgatsz és ő azt mondja: Ímé, itt vagyok. ...

És vezérel téged az Úr szüntelen, megelégti lelkedet nagy szárazságban is, és csontjaidat megerősíti, és olyan leszel, mint a megöntözött kert, és mint a vízforrás, amelynek vize el nem fogy."

Az Úr feddi és tanítja az embert. Az Úr, aki "Vagyok aki Vagyok"-nak, "Én-vagyok"-nak nevezte magát, akit nem szabad (és nem is lehet) ábrázolni, akinek nem lehet kimondani a nevét (mert ÉN-t mindenki csak saját magának mondhat) neveli az embert. Megfeddi ugyan, de nem fenyegeti, nem is kecsgeti földi jutalommal. Mindenekelőtt megszólítja, beszél hozzá, felszólítja, hogy változtassa meg böjtölési szokásait, vagyis kultikus életének irányát. Jutalmul azt ígéri, hogy meghallgatja majd, kiáltására válaszol. És akkor majd olyanná lesz az ember, "mint a vízforrás, amelynek vize el nem fogy." Ez az egyik legszebb és legmodernebb ígért az Ószövetségben. A mozdulatot, amit az embertől követel: "minden igát széttépjetez!" csak a modern ember, a megváltott ember tudja végrehajtani. Az tud minden igát széttépni, aki önmagában meg tud állni, akinek nem kell félnie a szabadságtól, mert minden kötöttség és támaszték nélkül is megáll a lábán. Ez természetesen elsősorban nem a külső, hanem a tudati életre vonatkozik. A tudat önállóságának előfeltétele, hogy a tudat egyáltalán ráeszméljen önmagára, észrevegye, hogy "böjtje" nem a megfelelő irányba mutat és életének új irányt adjon. Ez a lehetőség csak a modern korban válik általánossá - de az "előkészület" igen hosszú ideje tart.

Úgy tűnik, hogy az aszkétizmus, a sok mindenről való lemondás útja nem célravezető. Ez a "jó szándékokkal kikövezett" út. A hétköznapi tudat, amely kizárólag saját határai megtapasztalásának a jóvoltából létezik, nem tud más, mint egoisztikus lenni. Mert létének feltétele, hogy elhatárolja magát a többiektől - és éppen erről a legnagyobb jó szándék mellett sem tud lemondani. Bármily közel jut is az aszkéta a határhoz, a teljes lemondáshoz ebből az irányból soha nem juthat el. Milyen érdekes, hogy az idézett rész szerint, a helyes böjtölés nem nyomorúsághoz, hanem a legteljesebb bőséghez vezet. A teljes lemondás, a tökéletes áldozat nem az adott tudati szint fokozatos leépítésében, hanem egy magasabb, minőségileg új szint elérésében áll. Az odavezető út nem mentes a lemondástól és a szenvedéstől. De maga az áldozat már nem fájdalmas - a forrásnak semmit sem kell megtartania magának, neki már saját természete a víz.

János 4,5-15 (Károli Gáspár fordítása):

"Megy vala azért Samáriának Sikár nevű városába, annak a teleknek a szomszédjába, amelyet Jákób adott vala az ő fiának, Józsefnek. Ott vala pedig a Jákób forrása. Jézus azért az utazástól elfáradva, azonmód leüle a forráshoz. Mintegy hat óra vala. Jöve egy samáriai asszony vizet meríteni; monda néki Jézus: Adj innom! Az ő tanítványai ugyanis elmentek a városba, hogy ennivalót vegyenek. Monda azért néki a samáriai asszony: Hogy kérhetsz inni zsidó létedre én tőlem, aki samáriai vagyok?! Mert a zsidók nem barátkoznak a samáriaiakkal. Felele Jézus és monda néki: Ha ismernéd az Isten ajándékát, és hogy ki az, aki ezt mondja néked: Adj innom!; te kérted volna őt, és adott volna néked élő vizet.

Monda néki az asszony. Uram, nincs mivel merítened, és a kút mély: hol vennéd tehát az élő vizet? Avagy nagyobb vagy-é a mi atyánknál Jákóbnál, aki nekünk adta ezt a kutat, és ebből ivott ő is, a fiai is, a jószága is?

Felele Jézus és monda néki: Mindaz, aki ebből a vízből iszik, ismét szomjúhozik: Valaki pedig abból a vízből iszik, amelyet én adok néki, soha örökké meg nem szomjúhozik; hanem az a víz, amelyet én adok néki, örök életre buzgó víznek kútfeje lesz ő benne.

Monda néki az asszony: Uram, add nekem azt a vizet!..."

Úgy tűnik, hogy az élet vizéről tudunk is meg nem is. A samáriai asszony először egyáltalán nem érti, hogy hogyan akar neki inni adni ez az ember, akinek még merítő eszköze sincsen, és akinek különben is ellenségesen kellene vele viselkednie. De amikor az Úr feltárja neki az élő víz jellegét, akkor hirtelen mintha ráismerne, mintha rájönne, hogy éppen ez az, amire szüksége van.

Mit jelent az, hogy "Valaki pedig abból a vízből iszik, amelyet én adok néki, soha örökké meg nem szomjúhozik"? Valószínű, hogy amíg az ember a Földön jár, földi testben jár, addig mindig újra megsomjazik, mind testi, mind szellemi értelemben. Sőt! A kereszten maga az Úr mondja, hogy "Szomjúhozom" (János 19, 28). A szomjúság elválasztottságot jelent. Amire szomjazunk, azzal nem vagyunk egyek. A kereszten az Úr is megtapasztalja az elválasztottságot, és ezzel fenékgig issza az emberlét poharát. Kiszolgáltatottsága elmondhatatlan - maga is elszakad az Atyától. Ebben a pillanatban válik teljes mértékben emberré, és ezzel véglegesen az embernek adja át a világ sorsát - közvetlenül ezelőtt bízta rá anyját a szeretett tanítványra. A megváltás Isteni oldala elvégeztetett, az ember szabaddá vált - ettől fogva neki kell megvalósítania a maga részét.

Az ember minden megismerésben egyesül megismerése tárgyával, de maga a megismerés folyamata nem válik számára tudatossá. Ezért "marad szomjas", ezért marad elválasztott, akármennyit iszik is, akármennyi információt és észleleti élményt vesz is fel magába. A megismerés (mind a gondolati, mind az észleleti) két fázisban játszódik le: az első, nem tudatos fázisban a tudat azonossá válik tárgyával (ami mindig fogalom, idea - az érzékelésben is²!), a másodikban pedig tudatosan benne a megismerés tartalma. Az első fázisban legyőzi az elválasztottságot, de a megismerés tartalmának tudatosodásában ismét elválasztódik.

Létezik azonban a tudat számára egy olyan lehetőség, hogy kétfázisú működését megváltoztassa,

² Id. Georg Kühlewind A Normálistól az Egészségesig c. könyvében.

hogy a teljes megismerés teljes tudatosságban játszódjék le. Ha az ember nem akarja magának megtartani a megismerés eredményét, ha nem "hozza le" a hétköznapi tudat szintjére, ha nem kapni akar, hanem adni, akkor a megismerés folyamatos áramlássá alakul. "Valaki pedig abból a vízből iszik, amelyet ÉN ADOK..." A forrás nem maga csinálja a vizet, csak összegyűjti, mintegy felerősíti és azután maradéktalanul továbbadja. Ebben az állapotban az ember nem ismeri a szomjúságot, mert nincs többé különválva, benne áll a felülről jövő, Isteni eredetű áramlásban, maga is "víz-természetűvé", az áramlás részévé válik.

"A gondolkodásban egyenek érzem magam a világtörténelem áramával" - ez Steiner egyik alapvető meditációs mondata. Első ránézésre a mondat teljesen érthetetlennek tűnik. Először is az ember egyáltalán nem "érzi magát" a gondolkodásban. Azután, mi az, hogy a "világtörténelem árama"? Bizonyosan nem az írott és íratlan külső történelem. Ha eldobok egy labdát, akkor a tényleges történelem nem a labda által leírt pálya - ez a ballisztika törvényei által szigorúan meghatározott módon fut le. Az igazi történelem a labda eldobásának - általában nem tudatos - mozzanata. A bevezetőben említett modern meditációban a gondolkodás olyan koncentrálttá és olyan tisztává teszi magát, hogy képessé válik a meditációs mondat mögött meghúzódó tiszta, szavak nélküli és mégis jól artikulált értelem befogadására. Megtapasztalhatja a látható történelem mögötti valódi mozzanatokot, sőt ezek folyamatosan történő árammá válhatnak benne. Az ilyen módon érzékeny, érzővé váló gondolkodásban, éppen a láthatatlan világtörténelemmel való eggyé válásban felébred az isteni eredetű, igazi "Én". Ez az Én-tudat nem a különválásból él, nem kell bőjtölnie, mert lény a tökéletes adás, "örök életre buzó víznek kútfeje". Számára nem létezik szomjúság, nem azon az oldalon áll, ahol szomjazni lehet.

János 7,37-39:

"Az ünnep utolsó nagy napján pedig felállta Jézus és kiálta mondván: Ha valaki szomjúhozik, jöjjön én hozzám és igyék.

Aki hisz én bennem, amint az írás mondotta, élő víznek folyamai ömlenek annak belsejéből.

Ezt pedig mondja vala a Lélekről, amelyet veendőik valának az ő benne hívők: mert még nem vala Szent Lélek; mivelhogy Jézus még nem dicsőítették meg."

Itt végképp világossá válik, hogy mire utal a szomjúság képe. Az ember az Isteni világtól való különválasztottságtól szomjazik. Pünkösdkor azután beteljesedik az ígélet.

Apostolok Cselekedetei 2,4, 2,7:

"És megtelének mindnyájan Szent Lélekkel, és kezdenek szólni más nyelveken, amint a Lélek adta nekik szólások."

"Álmélnak pedig mindnyájan és csodálkoznak vala..."

Az apostolok úgy szólalnak meg, hogy mindenki úgy érzi, mintha éppen az ő nyelvén szólalnék meg. Az emberiség közös nyelvén, a szavaktól független, az élő, jelenléti szinten áramló "érző gondolkodás", a "szív gondolkodása" nyelvén. Bizonyára nemcsak a hallgatók, hanem maguk az apostolok is "álmélnak és csodálkoznak vala". Ők se tudták előre, hogy mit és hogyan fognak mondani. Forrásává váltak egy élő víznek, amely nem tőlük származik, de

amit híven továbbadnak.

Egy forrást gondozni kell, különben elapad. A gondozás lényege az, hogy ki kell venni, el kell fogadni a vizét. Ez a motívum is előfordul számos népmesében (pl. a Holle anyó c. mesében): a kemence szenved, ha nem veszik ki belőle a kiszült cipót, a körtefa szenved, ha nem szedik le gyümölcsét. Ez a modern élet egyik alapvető szociális problémája: se adni se elfogadni nem tudunk. Csak erőszakkal elvenni.

Az is nagyon fontos, hogy Pünkösdkor sem értette meg mindenki, hogy mi történik: "Mások pedig csúfolódva mondának: Édes bortól részegedtek meg." (Apostolok Cselekedetei 2,13). Nem értették, hogy mi történik, de azt észrevették, hogy valami rendkívüli történik, hogy az apostolok mintegy "megmámorosodtak". Az élet vize nem édes bor. És szent fürdőt sem lehet fürdőkádban venni. Az ember - ma különösen - abban a kísértésben él, hogy a Szent Lélek "mámorát" az édes bor okozta részegséggel helyettesítse. Nem tudja kivárni, "kibőjtölni", amíg megtörténik Pünkösd csodája, és koravén élvezetekkel igyekszik becsapni önmagát. Ezzel elszalasztja az igazi mámort, a szomjazóból vizet ajándékozó forrássá való *átalakulás* örömét.

Befejezésül hadd álljon itt egy hosszabb idézet egy modern mesemondótól, aki leírja, hogyan vezeti hősét a víz egy forrástól a tengerig, hogyan találkozik ott a Vizek Urával, hogyan tölti be küldetését, mely egyszerre származik az Istentől és saját szívének legbelsőbb vágyából, és hogyan válik a maga számára is ismeretlen és meglepő szavak forrásává:

J. R. R. Tolkien: Tuor Gondolinba Jöveteléről (Szántó Judit fordítása):

"... Így esett azután, hogy egy év eleji napon Tuor ott ült egy forrásnál, amely a lakhelyétől szolgáló barlang bejáratának közelében csordogált, és nyugat felé nézett, ahol a felhők között éppen akkor hanyatlott le a nap. És akkor szívében egyszer csak megfogant a gondolat, hogy nem vár tovább, hanem azon nyomban útnak indul.

- Elhagyom immár kipusztult nemzetségem vidékét - kiáltotta -, és elindulok végzetem nyomában! De merre forduljak? Hiszen oly régóta keresem a Kaput, és nem leltem sehol.

Felemelte hárfáját, amelyet oly tetszetősen pengetett, hogy soha nem vált meg tőle, és nem törődve azzal, hogy a pusztában felcsendülő magányos hang veszélyt hozhat rá, egy északi tündedalt énekelt, amely a lélek bátorítására szolgált. S ahogyan énekelt, az előtte csordogáló forrás egyszer csak hatalmasra és tajtékosra duzzadt, kiöntött medréből, s egy kis patak éppen az ifjú előtt elterülő sziklás hegyoldalon indult meg zubogva lefelé. Tuor ezt jelként értelmezte, és tüstént felpattant, hogy kövesse a patak útját. Így jutott le Mithrim magas hegyeiről az észak felé nyúló dor-lómini síkságra, és elindult nyugat felé az egyre szélesedő víz mentén"

Tuor később azt hiszi, hogy a víz tévútra vezette. Majd - tündék segítségével - megtalálja a barlang bejáratát, ahol a patak egyre szélesedő folyó formájában folyik tovább.

"... Tovább követte a megdőlt falak között a lármás folyó útját, és egyszer csak kiért az aranyló estébe. Egy mély szurdokban volt ugyanis, sima falak között, s az út egyenesen vitt nyugat felé; a derült égről lehanyatló nap éppen besütött a szurdokba, sárga gőzbe vonva falait, a folyó pedig aranylóan csillogott, ahogy tajtékosan meg-megtört a sok fénylő kővön."

"... Tuor, ahogy folytatta útját a mélyben, eltelt reménnyel és boldogsággal. Amikor aztán leszállt az éj, és a mellette láthatatlanul elzúgó folyón csak a magasban lebegő csillagok tükörképe villódzott sötét keretben, végre megpihent és elaludt; mert biztonságban érezte magát e víz

mellett, melyben Ulmo hatalma áramlik."

"... Így vándorolt Tuor sietség nélkül három napon át. Ivott a hideg vízből, de táplálékot nem kívánt..."

Tuor végül is kiér a tengerhez.

"... Tuor ott állt a parton; a nap füstölgő tűzként izzott a fenyegető ég fala mögött, és Tuor felfedezte, hogy a távolban hatalmas hullám kerekedik és gördül a part felé. Őt azonban úgy rabul ejtette az ámulat, hogy nem mozdult, az árnyékos ködpárába burkolózott hullám pedig csak jött-jött felé. Amikor már majdnem partot ért, egyszer csak összekunkorodott, megtört, és hosszú, tajtékos csápokban zúdult előre - de ott, ahol megtört, a készülő viharban sötéten magasodott fel egy eleven és fenséges alak.

Tuor hódolattal hajolt meg előtte, mert azt gyanította, nagy hatalmú királlyal áll szemben. A jelenés magas, ezüstös koronát viselt, amely alól úgy hullott alá hosszú haja, mint az alkonyban meg-megcsillanó tajték, és ahogy hátravetette testén a ködként lebegő szürke köpenyt, ímhol! - alatta tündöklő ruhát viselt, amely oly szorosan simult rá, mint halra a pikkely, és mélyzöld ujjast, amely úgy villódzott-szikrázott, mint a tenger vize, ahogy viselője lassan, nagy lépésekkel közeledett a parthoz. Ekképpen mutatkozott meg Huor fia, Tuor előtt a Mélységben Lakozó, akit a noldák Ulmónak, a Vizek Urának neveznek."

Ulmo ezután elküldi Tuort - oda, ahová "szíved mindig is tört" - Turgonhoz, a Rejtett Városba. Útközben vezetőre is talál Voronwë, egy nolda személyében, akinek azonban kétségei vannak, hogy beengedik-e majd Tuort a Rejtett Városba, amire Tuor így szól:

"... Ulmo parancsára keresem őt. Feledheti-e Turgon, mit mondott neki egykor a Vizek Ura? *Ne feledd, hogy a noldák reménye a tenger felől jön!* Meg még ezt is: *Ha majd közeleg a veszély, jó valaki Nevrastból, hogy figyelmeztessen!* Én vagyok az, akinek el kell jönnie.

Tuor maga is csodálkozott saját beszédén, mert mindaddig nem tudta, mit mondott Ulmo Turgonnak, amikor az elhagyta Nevrastot, és a Rejtett Népen kívül senki más nem ismerte e szavakat."

Tuor végül elérkezik a Rejtett Nép földjére, ahol több nehéz akadályt jelentő kapun áthaladva elérkezik az utolsóhoz, amelynek őre, a Szökőkutak Ura így szól hozzá:

" - Eljutottál az utolsó kapuhoz. Tudd meg hát, hogy az idegen, aki belép rajta, soha többé nem léphet ki innen, hacsak nem a halál kapuján.

- Hagyd e komor jövendölést! Mert ha a Vizek Urának követe kilépne ama kapun, akkor az idebenn élők mind követni fogják. Szökőkutak Ura, ne állíts hát akadályt a Vizek Urának követe elé!

Voronwë s mind a közelben állók ámulva nézték Tuort; hangja és szavai egyként döbbenetesek voltak számukra. Voronwënak úgy tetszett, mintha erős, de távoli hang harsogását hallaná, Tuor azonban úgy érezte: ő beszél de más szól általa."